

HIVATALOS BÍRÁLÓI VÉLEMÉNY

DEMETER KRISZTINA „A termelésmenedzsment fejlődése és teljesítményhatásai nemzetközi kontextusban”

CÍMŰ MTA DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉRŐL

A termelésmenedzsment iránt évtizedek óta növekvő mértékű kutatói érdeklődés nyilvánul meg, amely megalapozottá, evidenssé teszi az értekezés készítőjének témaválasztását. Fiatalnak mondható, néhány évtizedes előtörténettel rendelkező ismeretrendszerrel van szó, amely esetében a minél pontosabb önmeghatározásnak kiemelkedően fontos szerepe van.

Szerző fő célja éppen az, hogy empirikus alapon összefoglalja, milyen fejlődésen ment át a termelésmenedzsment kutatása nemzetközi viszonylatban. Másik célja annak bemutatása, milyen szerepet töltött be ebben a folyamatban saját kutatói munkássága. A kutatómunka lényegét és az elért eredményeket az értekezés 150 oldal terjedelemben, 15 szemléltető ábra és 32 táblázat segítségével teszi közzé. Impozáns a munka irodalomjegyzéke, amely 234, meghatározó többségében idegen nyelvű, külföldön megjelent publikációt tartalmaz, amelyből 23 szerző sajátja.

Az értekezés három meghatározó területe:

- a termelésmenedzsment fejlődését vizsgáló irodalom átfogó áttekintése, rendszerezése és értékelése;
- a termelésmenedzsment fejlődésének elemzése és idővonalának (egyúttal lehetséges szakaszolásának) vizsgálata egy, a szakterületen még nem alkalmazott új módszer, a szóelemzés felhasználásával;
- saját szakterületi kutató munkássága szerepének feltárása a termelésmenedzsment megállapított idővonalának illetve fejlődési szakaszainak tükrében.

Az értekezés szerkezete igen jól szemlélhető a I.1. ábrán, amely jelentős mértékben megkönnyíti az olvasó (jelen esetben az értékelő) munkáját.

A közel 30 oldalas irodalmi áttekintés grandiózus munka eredménye. Ebben a szerző évtizedekre bontva tárgyalja mindazokat a munkákat, amelyek valamilyen időbontásban és igen változatos megközelítéssel foglalkoztak a termelésmenedzsment kialakulásával és a kutatók által vizsgált időszakban bekövetkezett változásokkal. Tárgyalja, hogy az egyes szerzők milyen témákat láttak fontosnak az adott időszakban illetve a jövőre nézve, ehhez milyen módszert alkalmaztak és milyen összegző megállapításokat tettek. A szakirodalmi elemző cikkek jellemzőit a II.8. táblázatban foglalja össze szerzőnként, időrendben, a célt, a módszert, a vizsgálat körét és a megállapítások lényegét egyaránt feltüntetve. Az irodalom alapján elvégzett elemzések vezettek a II.9. táblázathoz, amelyben szerző az általa választott vizsgálati időszakonként összeállította a meghatározó címszavak és kifejezések együttesét. Ez a táblázat többek között alapját képezi a szerző által alkalmazott szóelemzés eredményeivel történő összevetésnek is.

Az értekezés következő egysége, a szóelemzés, az irodalmi áttekintéshez hasonló terjedelemben tartalmazza a témában szerző által először alkalmazott módszer ismertetését és az annak alkalmazásával elért eredményeket. Ehhez két, egyaránt 1980-ban létesített folyóirat, a Journal of Operations Management (JOM) és az International Journal of Operations and Production Management (IJOPM) témával kapcsolatos 1005 illetve 1834 cikkének címeit dolgozta fel első közelítésként szófelhő segítségével, majd SPSS adatbázis képzésének felhasználásával a szóelemzés módszerével. A szerző értekezésének ebben a blokkjában olyan kutatási kérdésekre kíván választ adni, amelyek eredményeit viszonyíthatják az irodalom-feltárás tanulságaihoz, lehetőséget nyújtanak a termelésmenedzsment szakaszolásához és a jövő kutatási irányainak a kijelöléséhez.

A termelésmenedzsment fejlődésének 3 szakaszát állapítja meg:

- Operációkutatás szakasza – jellemzője a mikro-szintű közelítés;
- A belső megújulás szakasza – jellemzői a költségfókusz, az erőforrás centrikusság és a folyamatok átgondolása;
- Integráció szakasza – uralkodó témája az ellátási lánc menedzsment, az integráció a funkciókon belül illetve a vállalatok között.

A szóelemzés legfőbb eredményét a II.8. ábra összeállításával mutatja be, amely szemlélteti a termelésmenedzsment fejlődésének idővonalát.

Az értekezés harmadik nagy egysége szerző témával kapcsolatos korábbi kutatásinak összegzését és a termelésmenedzsment fejlődéséhez történő kapcsolódását illetve abban kimutatható szerepét tartalmazza. A kutató munkássága valamennyi vizsgált kérdésben kapcsolódott a Nemzetközi Termelési Stratégia Kutatáshoz (International Manufacturing Strategy Survey - IMSS), amelyben betöltött szerepe az utóbbi időben meghatározóvá vált.

A III.1. táblázatban összegzi azt a 28 cikkét, amelyek a termelésmenedzsmenthez kapcsolódnak. Közülük hatot mutat be részletesen, amelyek esetében ismerteti a kutatás tartalmát, a választott módszert, a cím szóelemzésének eredményét és a kutatás hatását. Utóbbit elsősorban a hivatkozásokon keresztül értékeli, amely az új megjelenésű cikkek (2014-2015) esetében magától értetődően nem mutat még eredményt, a korábbiak esetében viszont számottevő hatásról ad képet. A bemutatott témák: a termelési stratégia létének hatása a versenyképességre; illeszkedés a termelési stratégiában és hatása az üzleti teljesítményre; lean termelés és üzleti teljesítmény; a lean gyakorlatok hatása a készletfogyásra; az ellátási láncban elfoglalt pozíció és a szolgáltatásodás; a nemzetközi működés hatása a termelési teljesítmény javulására. Közülük kiemelkedő hatása volt az első kutatásnak, amelyre a világ minden részéből érkeztek hivatkozások és a harmadiknak, amely esetében viszont a cím szóelemzése nem mutatta ki a téma kiemelkedő szerepét.

A nagyon alaposan átgondolt, jól megszerkesztett és kulturáltan elkészített értekezéshez csupán néhány megjegyzést, észrevételt illetve ajánlást tudok tenni, amelyeket szerző esetleg figyelembe vehet további kutatásai során:

- Az értekezés címében termelésmenedzsment szerepel, a tartalomjegyzékben már az angol kifejezés rövidítése (OM);
- A szóelemzéshez két folyóiratot választott ki, kétségtelenül a legalkalmasabbakat, de a többi potenciálisan szóba jöhetőkről (pl. OMR) csak igen kis mértékben esik szó. Szívesen olvastam volna egy kissé részletesebb leírást a két választott folyóiratról;

- Túlzottnak és igazolás nélkülinek tartom azt a megállapítást, amelyet a 14. oldalon így ír: „...a cikkek címei természetszerűleg tartalmazzák a felhasznált módszertant...”;
- A termelésmenedzsment fejlődését az irodalom többféle időfelosztással tárgyalja és a szakaszolásra is bemutat eltérő álláspontokat. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy van bizonytalanság az időszak kezdetét és a periódusok megválasztását illetően is. Szerző 10 éves periódusidő választásának indokolása: „Az ennél hosszabb periódus már túl durva eredményeket adna, a rövidebb pedig túl részleteset” - véleményem szerint ad még feladatot a további kutatások idejére;
- A szóelemzések kiterjedését illetően további megfontolásra ajánlom a különszámok bevonásának kérdését. Ezek tematikus számok, ezért érdemesnek tartom a bevonásukkal járó valamennyi következmény feltárását és mérlegelését;
- A jövőre vonatkozó megállapításai némelyikét bizonytalannak érzem Ilyen például a 68. oldalon a következő: „...érezhetően egy inflexiós pont körül vagyunk...Elképzelhető, hogy 1-2 éven belül berobban egy...téma...” Ezzel kapcsolatban inkább további kutatások szükségességére tennék javaslatot;
- Az értekezés harmadik nagy egységében bemutatott kutatások kiválóak, az értekezés igen meggyőző részét képezik. Számomra feltűnő volt ugyanakkor, hogy az ezek címeire alkalmazott szóelemzések eredményei nem voltak minden esetben meggyőzőek. Felvethető tehát a további vizsgálatokat illetően, hogy vajon egyes cikkek hatásosságának vizsgálata esetében megbízható módszer-e a szóelemzés;
- A III.13. táblázathoz kapcsolódóan előfordul az értekezésben néhány alátámasztás nélküli állítás, mint amilyen a 125. oldalon: „A kutatást ebben a fázisban is a japán vállalatok amerikai térhódítása inspirálta.”;
- Formai szempontból az értekezés magas színvonalú, elírás, elütés nagyon ritkán fordul elő (pl. a 68. oldalon a táblázat címében, 84.oldalon III.2. táblázat helyett III.1. , 100. oldalon a H8 helyett a H7 szerepel);
- Stílusa igazán kiforrott, fogalmazása gördülékeny, a szöveg minden részében jól érthető és kifejezés gazdag. Számomra néhol túlságosan is felszabadultan fogalmaz („Átevezve a 2000-s évtizedre...”), de meg lehet, hogy ez akár az előnyének is tekinthető;
- A rövidítésekkel kapcsolatban két megjegyzésem van. A 134. oldalon található rövidítések jegyzékében hasznos lehetett volna megadni azoknak a szerző szerint helyes magyar megfelelőjét, amely a szakmai nyelvhelyesség segítése szempontjából is fontos szerepet tölthetne be. Másik felvetésem arra vonatkozik, hogy rövidítéseket kivétel nélkül egységesen alkalmaznék (SCM illetve ELM) és alcímekben is elkerülném azok alkalmazását (IMSS).

A tett észrevételek egyrészt semmit nem vonnak le a kutatások értékéből, másrészt pedig csupán vitaalapot képeznek illetve segíteni szándékoznak szerző további munkáiban.

Kérdések:

1. Milyen szerepet tölthetnek be kutatásának eredményei az ellátási lánc menedzsment integráló szerepének kiteljesedésében?
2. Hogyan látja a termelésmenedzsment (tevékenységmenedzsment) hazai szakirodalmának helyzetét nemzetközi összehasonlításban?

3. Melyek a hazai teljesítménymenedzsment sajátosságai a régió országaihoz viszonyítva?

4. Milyen jövőkutatási módszerek alkalmazásában lát lehetőséget a termelésmenedzsment fejlődési tendenciái előrejelzésének megalapozottabbá tétele érdekében?

Az értekezés szerző által megfogalmazott tézisei (új tudományos eredményei) és álláspontom azok elfogadását illetően:

1. A szóelemzés megfelelő módszertan a szakirodalom fejlődésének elemzésére. Segítségével feltárhatóak a legfontosabb fejlődési tendenciák. Az eddig használt módszertanokhoz képest új információk gyűjtésére is lehetőséget ad.

A tézist új tudományos eredményként elfogadom.

2. Az OM kutatás 1980-2013 között három fő fejlődési szakaszon ment keresztül. Az első az operációkutatás, a második a belső megújulás, a harmadik az integráció szakasza.

A tézist új tudományos eredményként elfogadom.

3. Az egyes fejlődési szakaszok magukba integrálják a megelőző szakaszok tudásanyagát, melyek révén a kutatási kérdések sokkal kifinomultabbakká, specifikáltabbá, és egyben összetettebbé váltak.

Ebben a megfogalmazásban a tézist fenntartásokkal tudom elfogadni, miután megállapításának egy részét evidenciának tekintem.

4. A működési jellemzők termelésen, illetve vállalaton belüli konzisztenciája és a vállalat környezetéhez való illeszkedést biztosító külső konzisztencia a jó teljesítmény feltétele.

A tézist új tudományos eredményként elfogadom.

Az OM működését és teljesítményét számos kontingenciátényező befolyásolja.

A tézist ebben a megfogalmazásban túl általánosnak vélem, ezért új tudományos eredményként elfogadni nem tudom.

Összességében:

A doktori értekezés új tudományos eredményeit elegendőnek tartom az MTA doktori cím megszerzéséhez.

Demeter Krisztina a termelésmenedzsment területén nemzetközileg is kiemelkedő eredményeket tudhat magáénak. Benyújtott értekezése alkalmas nyilvános védeésre bocsátásra, amelyet minden fenntartás nélkül javaslok.

Budapest, 2016. február 26-n

Turcsányi Károly
hivatalos bíráló